

Meilė choleros metu

GABRIEL GARCÍA

MÁRQUEZ

Alma littera

Popierinėmis girliandomis ir gėlėmis išpuoštose gatvėse griežė muzika, iš balkonų apačion į margą šventinę minią žiūrėjo merginos su spalvotais skėčiais muslinų volanais. Katedros aikštėje, kur tarp afrikinių palmių ir naujų šviestuvų rutulių šmėkšojo Išvaduotojo* siluetas, pasibaigus mišioms, grūdosi susikimšę automobiliai, o triukšmingoje, miestiečių pamėgtoje Parapijos kavinėje nebuvo nė vienos laisvos vietos. Daktaro Urbino puskarietė buvo vienintelė toje kamšatyje ir nuo tų kelių mieste išlikusių kinkinių ryškiai skyrėsi lakuotu stogeliu, vis dar išsugojusiu savo spindesį, variniais apkaustais, kad jų nesugrauztų salietra, paaukuotais raudonais tekiniiais ir ienomis, – tokiomis karietomis važiuota nebent į iškilmingus Vienos operos spektaklius. Be kita ko, tuo tarpu, kai prakilniausios šeimos tenkindavosi tik tuo, kad jų vežėjai vilkėtų švariais marškiniais, daktaras Urbinas liepdavo savajam dėvėti išblukusio aksomo livrėją ir cilindrą, kokį nešioja cirko tramdytojai, o tai buvo ne tik atgyvena, bet ir beširdystė, turint galvoje Karibų vasaros karščius.

Nors daktaras Juvenalis Urbinas kone maniakiškai mylėjo miestą, nors ir pažino jį kaip niekas kitas, tik labai retai turėdavo tokią dingstį kaip tą sekmadienį be niekur nieko leistis į triukšmingą senovinį vergų kvartalą. Vežėjui teko sukti ratus ir kelis kartus klausinėti kelio, kol pagaliau ten nusigavo. Jiems važiuojant pro pelkynus, daktaras Urbinas iš arti pajuto jų slogų nykulį, pragaištingą tylą, troškias išgaras, kurios tiek daug kartų ankstyvą nemigos rytmetį plūsdavo į miegamąjį, sumišusios

* Turimas omenyje Simonas Bolivaras (Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar y Palacios, 1783–1830) – žymus karvedys ir politikas, vadovavęs nepriklausomybės kovoms, po kurių iš ispanų jungo išsivadavo Lotynų Amerikos kolonijos. Viena iš Peru provincijų jo garbei vėliau buvo pavadinta Bolivija ir tapo nepriklausoma.

su vidinio kiemo jazminų kvapais, ir padvelkdavo kaip andainykštis vėjas, nieko bendra neturintis su jo gyvenimu. Tačiau tas dvokas, tiek sykių ilgesio idealizuotas, virto nepakenčiama tikrove, kai puskarietė ėmė kratytis per gatvių purvynę, kur maitvanagiai pešėsi dėl potvynio išskalautų skerdyklų atliekų. Skirtingai nei karaliaus vietininkų mieste, kur stovėjo mūriniai namai, čia riogsojo nušiurusios lūšnos, sukaltos iš lentgalių, cinkuotos skardos stogais, didžia dalimi užkeltos ant polių, idant neapsemtų srutos iš atvirų nutekamųjų griovių, paveldėtų iš ispanų. Viskas atrodė skurdu ir apleista, tačiau iš varganų smuklių veržėsi trankios muzikos perkūnija, varguolių Sekminių šventė be gėdos ir sąžinės. Kai jie pagaliau susižinojo kelią, puskarietė dardėjo toliau pro gaujas plikų vaikiščių, kurie bėgo pavymui tyčiodamiesi iš teatrinių vežėjo pašvitų, ir šis turėjo juos gainioti šmaukšėdamas botagu. Tikėjęsis konfidencialaus pokalbio, daktaras Urbinas per vėlai suprato, jog nėra nieko pavojingesnio už jo amžiaus žmogui būdingą naivumą.

Iš išorės namas be numerio niekuo nesiskyrė nuo kitų, labiau laimės aplenktų, nebent nérinių užuolaidomis lange ir durimis, išplėštomis iš kokios nors senovinės bažnyčios. Vežėjas pabeldė į duris belstuku ir, tik įsitikinęs, jog atvažiavo reikiamu adresu, padėjo gydytojui išlipti iš puskarietės. Durys atsidarė tyliai, ir prieblandos gaubiamame kambaryje pasirodė brandaus amžiaus moteris juodais drabužiais ir su raudona rože už ausies. Buvo tai daugių daugiausia keturiasdešimties metų išdidžios išvaizdos mulatė žiauriomis auksaspalvėmis akimis ir lygiai priglostytais prie galvos plaukais tarytum geležies vatos šalmu. Daktaras Urbinas jos nepažino, nors ne sykį matė ją fotografo laboratorijoje pro nesuskaitomų šachmatų partijų ūką ir kartą kitą išrašė jai receptą chininui nuo pelkių drugio. Jis

padavė jai ranką, ir ji suspaudė ją delnais ne tiek sveikindamasi, kiek kviesdama į vidų. Svetainė dvelkė neregimo sodo šnaresiais ir kvapais ir buvo apstatyta dailiais baldais ir daiktais, kurių kiekvienas atrodė savo vietoje. Daktaras Urbinas nepajuto kartėlio prisiminęs paryžiečio antikvaro parduotuvę Monmartro gatvėje, dvidešimt šeštu numeriu paženklintame name, kur lankėsi vieną praeito šimtmečio rudens pirmadienį. Moteris atsisėdo priešais ir, sunkiai parinkdama žodžius, prašneko ispanų kalba.

– Jauskitės kaip namie, daktare, – tarė. – Nesitikėjau, jog taip veikiai mane aplankysite.

Daktaras Urbinas pasijuto nusivylęs. Pažvelgė į ją atvira širdimi, pamatė jos tikrą sielvartą, jos skausmo didybę ir tuomet suprato, jog atvažiavo be reikalo, nes jinai žinojo geriau už jį, ką priešmirtiniame laiške norėjo pasakyti ir pateisinti Jeremija de Sent-Amūras. Ir tai buvo tiesa. Ji buvo drauge su juo kone ligi pat paskutinės jo gyvenimo valandos, kaip buvo drauge beveik dvidešimt metų, pilna atsidavimo ir nuolankaus švelnumo, veikiau panašaus į meilę, ir tame apsnūdusiame mieste, provincijos sostinėje, kur niekam ne naujiena netgi valstybinės paslaptys, niekas to nenuvokė. Jiedu susipažino PortoPrese, benamių prieglaudoje, kur ji gimė, o jis praleido pirmuosius bėglio mėnesius, ir, metams praslinkus, ji atvyko čionai pas jį į svečius, nors jie abu, netardami apie tai nė pusės žodžio, puičiai žinojo, kad ji niekada nebegrįš atgal. Kartą per savaitę ji ateidavo išvalyti ir patvarkyti laboratorijos, tačiau netgi patys įtariausi kaimynai nenuvokė teisybės, kaip ir visi manydami, jog negalia Jeremijai de Sent-Amūrai pakirtusi ne vien kojas. Daktaras Urbinas, ir tas lygiai taip pat manė remdamasis tvirtai pamatuotomis medicinos išvadomis ir niekada nebūtų patikėjęs, kad jis gali turėti moterį, jeigu šis nebūtų prisipažinęs savo

laiške. Šiaip ar taip, jam buvo sunku suvokti, kodėl du laisvi suaugę žmonės, neslegiami jokios praeities naštos ir nepaisantys savo kiaute užsisklendusios visuomenės prietarų, pasirinko uždraustos meilės dalį. Ji paaiškino: „Taip jis norėjo.“ Be kita ko, jam anaip tol neatrodė toks jau nepavydėtinas gyvenimas slapčia su vyru, niekada jai visiškai nepriklausiusiu, gyvenimas, kuriame ji ne kartą patyrė trumpos akimirkos laimę. Priešingai, iš savo patirties jis žinojo, kad toks gyvenimas galėtų būti sekstinas pavyzdys.

Vakare jiedu buvo nuėję į kiną, kiekvienas skyrium, sėdėjo atstu vienas nuo kito, kaip paprastai darydavo dukart per mėnesį nuo to laiko, kai septyniolikto šimtmečio vienuolyno griuvėsiuose italas imigrantas Galilėjas Dakontė įrengė salę po atviru dangumi. Jie žiūrėjo filmą, pastatytą pagal pernai visų graibstytą romaną, kurį daktaras Urbinas perskaitė, visa širdimi baisėdamasis karo žiaurumais: *Vakarų fronte nieko naujo**. Paskiau jiedu susitiko laboratorijoje, jai jis pasirodė išsiblaškęs ir liūdnas, ir ji pagalvojo, kad jį bus paveikusias šiurpios purve mirštančių sužeistųjų scenos. Trokšdama nukreipti jo mintis kita linkme, ji pasiūlė sužaisti šachmatų partiją, jis mielai sutiko norėdamas jai įtikti, tačiau žaidė nedėmesingai, baltais, savaime suprantama, kol staiga susivokė, jog pralaimėsias per keturis ėjimus, ir gėdingai pasidavė. Tuomet gydytojas suprato, jog paskutiniąją partiją žaidė ne generolas Cheronimas Argotė, kaip jis manė, bet jinai. Ir apstulbęs sumurmėjo:

– Meistriška partija!

Ji pareiškė, kad ji niekuo dėta, mat Jeremija de Sent-Amūras, jau pasiklydęs mirties ūkuose, stumdė figūras neįdėdamas

* Vokiečių rašytojo Ericho M. Remarko (Erich Maria Remarque, 1898–1970) romanas apie Pirmąjį pasaulinį karą.

širdies į žaidimą. Nutraukęs partiją daugmaž penkiolika minučių dvyliktos, kaip tik tuo metu, kai netoliese nuščiuvo šokių muzika, paprašė palikti ją vieną. Norįs parašyti laišką daktarui Juvenaliui Urbinui, kurį laikė pačiu garbingiausiu žmogumi, kokį kada nors buvo pažinojęs, ir širdies draugu, jo paties žodžiais tariant, nors juodu siejo tik viena vienintelė silpnybė – polinkis į šachmatus, veikiau suvokiamus kaip protų dialogą, o ne mokslą. Tuomet ji suvokė, jog Jeremija de Sent-Amūras nebeturi jėgų ilgiau kentėti ir jog jam liko gyventi tik tiek laiko, kiek reikėtų laiškui parašyti. Gydytojas negalėjo patikėti savo ausimis.

– Vadinasi, jūs viską žinojote! – sušuko jis.

Ji ne tik žinojo, patvirtino ji, bet ir padėjo jam išverti visą kančią, kupina tokios pat meilės, su kokia kadaise ji padėjo jam atskleisti laimės paslaptį. Mat paskutiniai vienuolika mėnesių buvo ne kas kita kaip žiauri kančia.

– Jūs privalėjote pranešti, ką jis ketina pasidaryti, – tarė gydytojas.

– Aš negalėjau padaryti jam tokios niekšybės, – pasipiktinusi atsakė ji. – Aš jį labai mylėjau.

Įsitikinęs, jog savo gyvenime yra visa ko girdėjęs, daktaras Urbinas vis dėlto nebuvo girdėjęs nieko panašaus, juo labiau pasakyta taip nuoširdžiai. Pažvelgė jai į akis, visais penkiais jutimais stengdamasis įamžinti ją savo atmintyje tokią, kokia ji buvo tą akimirką: juodai apsirengusi nuo kojų iki galvos, drąsi ir ryžtinga, ji priminė upės deivę gyvatės žvilgsniu ir su rože už ausies. Prieš daugelį metų tuščiame Haičio paplūdimyje, kai jie nuogi ilsėjosi pasimylėję, Jeremija de Sent-Amūras staiga atsiduso: „Aš niekada nepasensiu.“ Ji suprato tuos žodžius kaip didvyrišką ryžtą negailestingai grumtis prieš laiko smūgius,

tačiau jis paaiškino: jis tvirtai apsisprendęs nusižudyti sulaukęs šešiasdešimties metų.

Šių metų sausio dvidešimt trečiąją jam tikrai sukako šešiasdešimt, ir tuomet jis nusistatė paskutinį terminą – vakarą prieš pat Sekmines, svarbiausią miesto šventę, skirtą Šventajai Dvasiai. Ji iš anksto žinojo menkiausią to vakaro smulkmeną, jiedu dažnai apie tai kalbėdavo, drauge skausmingai stebėdami nenumaldomą dienų griūtį, kurios nei jis, nei ji negalėjo sulaikyti. Jeremija de Sent-Amūras mylėjo gyvenimą, beprotiškos aistros sklidina širdimi, mylėjo jūrą ir meilę, mylėjo savo šunį ir ją, ir, tolydžio artėjant numatytai datai, pamažu grimzdo į neviltį, lyg mirtis būtų priklausiusi ne nuo jo paties apsisprendimo, bet skirta nepermaldaujamo likimo.

– Vakar vakare, kai ji palikau vieną, jis jau buvo svečias šioje žemėje, – tarė ji.

Ji ketino išsivesti šunį, bet Jeremija de Sent-Amūras pažvelgė į jį, snūduriuojantį šalia ramentų, ir paglostė pirštų galiukais. „Man labai gaila, bet misteris Vudro Vilsonas iškeliaus su manimi“, – tarė. Rašydamas paprašė ją, kad pririštų šunį prie lovelės kojos, ir ji sumezgė tokį mazgą, kad jis galėtų atsipalaiduoti. Tai buvo jos vienintelė išdavystė, kurią ji bandė pateisinti noru prisiminti šeimnininką, žvelgiant į žiaudrias jo šuns akis. Tačiau daktaras Urbinas ją pertraukęs pasakė, jog šuo neatsipalaidavo. „Vadinasi, nenorėjo“, – tarė ji. Ir apsidžiaugė, nes širdies gilumoje troško prisiminti velionį mylimąjį tokį, kokį matė tą vakarą, kai jis, akimirkai atitrūkęs nuo ką tik pradėto laiško, paskutinišyk pažvelgė į ją ir paprašė dar vieno dalyko.

– Prisimink mane segėdama rožę, – tarė jis.

Ji parėjo namo šiek tiek po vidurnakčio. Atsigulė ant lovos nenusirengusi ir ėmė rūkyti prisidegdama vieną cigaretę

nuo kitos, kad jis spėtų baigti laišką, jos galva, ilgą ir keblų, ir daugmaž apie trečią valandą, kai pasiuto kaukti šunys, užkaitė vandens kava, apsirėngė gedulo drabužiais ir vidiniame kieme nusiplovė pirmąją rytmečio rožę. Doktoras Urbinas jau suvokė, kaip jam bus sunku nusikratyti prisiminimų apie tą moterį, kurios nekankina sąžinė, ir, regis, suprato kodėl: šitaip mėgautis savo sielvartu galėjo nebent žmogus be jokių principų.

Iki pokalbio pabaigos ji dar labiau patvirtino tą nuomonę. Ji neisianti į laidotuves, nes taip pažadėjusi mylimajam, nors doktoras Urbinas buvo padaręs priešingą išvadą iš vienos laiško pastraipos. Nepraliesianti nė vienos ašaros, negadinsianti likusių gyvenimo metų ant silpnos ugnies virdama atminties lervų sultinyje, nepasilaidosianti gyva tarp keturių sienų siūdamasi įkapes, kaip nuo amžių įprasta vietinėms našlėms. Ji ketinanti parduoti Jeremijos de Sent-Amūro namą, kuris, kaip parašyta laiške, dabar jai priklauso su visa apystata, ir, niekuo nesiskųsdama, gyventi, kaip gyvenusi, šioje vargšų dvaskloje, kur kadaise buvusi laiminga.

Grįžtant namo, tas posakis nėjo doktorui Juvenaliui Urbini iš galvos. „Vargšų dvaskla.“ Labai taiklus apibūdinimas. Miestas, jo miestas, buvo, kaip buvęs, laiko užribyje: amžinai tas pats miestas, tvankus, kaitrus miestas, kur naktimis nepalieka baimė ir brendimo metais jaunuoliai patys vieni bando patenkinti malonumų geismą, kur rūdija gėlės ir šunta druska, kur išstisus keturis šimtmečius nieko nevyksta, tik pamažu gilėja senatvė tarp suvytusią lauramedžių ir sušvinkusių pelkynų. Žiemą, staigiai pliūptelėjus siaubioms liūtims, patvinsta išvietės ir gatvės virsta dvokiančia klampyne. Vasarą neregimos dulkės, aitrios kaip rusenančios žarijos, smelkiasi pro pačius menkiausius, tiesiog neįsivaizduojamus plyšelius, blaškomos pašėlusių

vėjų, kurie drasko stogus ir nešioja vaikus, atplėšę juos nuo žemės. Šeštadieniais mulatų varguomenė, drauge su savo naminiais gyvuliais urmu plūstelėjusi iš lūšnų, pelkėtose pakrantėse sunarstytų iš kartono ir skardos lakštų, apsirūpinusi valgiais ir gėrimais, džiūgaudama šturmu užima kolonijinės miesto dalies akmeningus paplūdimius. Kai kurie jų, vyresnio amžiaus, dar visai neseniai nešiojo ant krūtinės įkaitinta geležimi išdegintą karaliaus vergų ženklą. Visą savaitgalį jie šoka be atilsio, mirtinai nusilaka plempdami naminę degtinę, mylisi kiek tinkami paliepsnių brūzgynuose, o sekmadienį, atėjus vidurnakčiui, sukelia kruvinas riaušes, pašėlusiai grumdamiesi visi prieš visus. Tai ta pati nesutramdoma minia, kuri kitomis savaitės dienomis užplūsta senamiesčio aikštes ir gatves, gausias krautuvėles, kur gali parduoti ir nusipirkti tai, ko tik širdis geidžia, mirusį miestą užkrėsdami žmogiškosios mugės karštligė, atsiduodančia kepta žuvimi: nauju gyvenimu.

Išsivadavimas nuo Ispanijos viešpatystės, paskiau vergijos panaikinimas paspartino tauraus nuopuolio slinktį, kurios metu gimė ir užaugo daktaras Juvenalis Urbinas. Senujų laikų kilmingos giminės tyliai merdėjo užsisklendusios savo nušiorusiuose, kitados prašmatniuose rūmuose. Grįstose stačiose gatvelėse, kur kitados būdavo taip patogų kariaujant ir išsilaipinus piratams rengti pasalas, dabar ant balkonų vešėjo vijokliai, smelkdamiesi netgi į geriau prižiūrimų namų mūrines sienas, ir antrą valandą popiet vienintelis gyvybės požymis būdavo ilgesingi pianino garsai, kokiai panelei skambinant pratimus mieguistojame namų prieblandoje. Viduje, vėsiuose, kvapų prismilkytuose miegamuosiuose, moterys saugodavosi saulės kaip kokio gėdingo užkrato ir netgi eidamos ankstyvųjų mišių mantilijos kraštu dangstydavosi veidą. Jos mylėdavosi vangiai ir nemokšišškai,

dažnai išsigąsdamos grasių lemtingų ženklų, ir gyvenimas joms atrodė begalinis. Vakarop, tą slogią valandą, kai dieną pamažu įveikia naktis, nuo pelkynų užplūsdavo siautulingi tuntai kraugeriškų uodų, ir švelnios žmonių išmatų išgaros, karštos ir nykios, širdies gilumoje pažadindavo neišvengiamos mirties jausmą.

Žodžiu, kolonijinio miesto gyvenimas, kurį jaunas Juvenalis Urbinas buvo linkęs idealizuoti, Paryžiuje ilgėdamasis tėvynės, buvo ne kas kita kaip prisiminimų gaubiamą iliuziją. Aštuonioliktame šimtametyje jame klestėjo prekyba kaip jokiam kitame Karibų uoste – ypač todėl, jog gėdingos privilegijos dėka mieste buvo didžiausia visoje Šiaurės ir Pietų Amerikoje afrikiečių vergų prekyvietė. Be to, jame gyveno Granados Naujosios Karalystės vicekaraliai, kuriems labiau patiko valdyti iš čia, prie pasaulinio vandenyno, negu iš tolimos atšiaurios sostinės, kur amžių amžiais dulkdavo lietūs slopindamas tikrovės pojūtį. Keliskart per metus įlankoje liūliuodavo ištisos flotilės galeonų, prikrautų Potosi, Kito, Verakruso lobių, ir tuomet miestas gyvendavo savo šlovės dienas. Tūkstantis septyni šimtai aštuntųjų metų birželio aštuntąją, penktadienį, ketvirtą valandą popiet, galeonas *Šventasis Juozapas*, pakrautas pagal tų laikų kursą pusės milijardo pesų vertės brangakmenių ir vertingųjų metalų, vos išplaukęs į Kadisą, nuskendo prie pat uosto vartų apšaudytas anglų eskadros, ir ištisus du šimtmečius niekas nebandė jo iškelti. Istorikai dažnai minėdavo visus tuos turtus, nugulusius vandenyno dugne ant koralų, drauge su kapitono lavonu, plūduriuojančiu ties kapitono tilteliu, laikydami juos prisiminimuose grimzdinčio miesto simboliu.

Kitoje įlankos pusėje, La Mangos gyvenamajame kvartale, daktaro Juvenalio Urbino namas priklausė kitai epochai. Buvo didelis ir vėsus, vieno aukšto, su dorėnų stiliaus portiku lauko

terasoje, iš kur vėrėsi vaizdas į prišvinkusią salpą su trūnijančiais laivų griaučiais. Asla nuo didžiųjų durų ligi virtuvės buvo išklota juodais ir baltais kokliais kaip šachmatų lenta, ir daugelis manė, jog tam įtakos turėjo daktaro Urbino polinkis į šachmatus, pamiršę, kad tą silpnybę turėjo Katalonijos meistrai, šimtmečio pradžioje statę šį naujaturčių kvartalą. Erdvi svetainė, kaip ir visi kambariai, labai aukštomis lubomis su šešiais dideliais langais į gatvę, nuo valgomojo atskirta įstiklintomis durimis, plačiomis ir išdekoruotomis vynuogienojais su nukarusiomis vynuogių kekėmis ir mergelėmis, lumzdžiuojančių faunų suvedžiotomis varinėje giraitėje. Visi svetainės baldai, taipgi laikrodis su svarsčiais, panašus į gyvą sargybinių, buvo angliški, devyniolikto šimtmečio pabaigos, sietynai – kalnų kristolo karuliais, ir visur aplink pilna Sevro porceliano ąsočių ir vazų, pagoniškas idiles vaizduojančių alebastrinių statulėlių. Tačiau kituose kambariuose buvo silpniau justi Europos stilius, ten sumišai stovėjo pintiniai krėslai, vieniškos supamosios kėdės ir vietinių meistrų pagamintos taburetės odinėmis sėdynėmis. Miegamuosiuose, be lovų, kabojo nuostabūs hamakai iš San Chasinto su gotiškomis raidėmis šilkiniais siūlais išsiuvinėtu savininko vardu ir spalvotais spurgais iš kraštų. Kambarys greta valgomojo, iš pradžių skirtas iškilmingiems pietums, vėliau buvo paverstas muzikos sale, kur, atvažiavus garsiems atlikėjams, vykdavo uždari koncertai. Koklinė asla buvo užklota Paryžiaus pasaulinėje parodoje pirktais turkiškais kilimais, slopinančiais žingsnius, ten pat, šalia lentynos su tvarkingai sudėliotomis plokštelėmis, stovėjo paskutinės laidos fonografas, o kampe, užklotas Manilos skara, – pianinas, kuriuo daktaras Urbinas nebeskambino jau daugelį metų. Visame name buvo justi moters, tvirtai stovinčios ant žemės, skonis ir priežiūra.